SVEIKATOS MOKSLAI
ISSN 1392-6373
2013, 23 tomas, Nr.1, p. 60-64
doi:10.5200/sm-hs.2013.010

KLAIPĖDOS MOKINIŲ POŽIŪRIS Į NARKOMANIJOS PROBLEMĄ

Dalia Jurgaitienė, Diana Šopagienė
Klaipėdos universiteto Sveikatos mokslų fakultetas

Raktažodžiai: mokiniai, požiūris į narkotikus ir narkomaniją, narkotikų nustatymo testai.

Santrauka

Darbo tikslas - išanalizuoti Klaipėdos mokinių požiūrį į narkotikus ir narkomanijos reiškinį bei narkotikų nustatymo testų, kaip prevencinės priemonės, panaudojimo galimybes.

Tyrimo 2008 m. atlikta anoniminė anketinė Klaipėdos bendrojo lavinimo ir Klaipėdos profesinio lavinimo mokyklų mokinių apklausa. Iš viso analizei panaudota 544 anketos: 276 anketos iš bendrojo lavinimo ir 268 iš profesinio lavinimo mokyklų. Iš jų - 48,7 proc. sudarė vaikinų anketos, o 51,3 proc.- merginų anketos. Respondentų amžiaus vidurkis: 17,6 m.- iš bendrojo lavinimo ir 18,4 m.- iš profesinių mokyklų. Straipsnyje aptariama, kaip mokiniai vertina narkomanijos problemą Lietuvoje politiniu, moraliniu, ekonominiu ir socialiniu požiūriu, aptariamos narkotikų vartojimo paauglystėje priežastys. Antroje dalyje bandyta išsiaiškinti, kaip mokiniai vertina narkotikų nustatymo testus. Nustatyta, kad 44,3 proc. vaikinų ir 41,5 proc. merginų pritaria nuomonei, kad moksleivius reikia testuoti dėl nelegalių narkotikų vartojimo. 39,8 proc. vaikinų ir 39,7 proc. merginų tam nepritaria, bet atitinkamai 15,9 proc. vaikinų ir 18,8 proc. merginų dar neturi savo nuomonės šiuo klausimu. Daugiau kaip pusė mokinių galvoja, kad jų tėvai norėtų, jog mokyklose būtų vykdomas moksleivių testavimas dėl narkotikų. 79,6 proc. mokinių teigia, kad iš mokyklos reikia pašalinti narkotikus platinančius, o 48,2 proc.- kad ir vartojančius narkotikus mokinius.

Įvadas

Šiandien Lietuvoje daug rašoma apie vis augantį ir jaunėjantį narkomanijos reiškinį [1-4]. Žymūs mokslininkai užsienyje bei kaimyninėse šalyse ieško atsakymų į klausimą, kodėl šis reiškinys taip sparčiai plinta tarp jaunimo ir paauglių [5-8]. Daugelio Lietuvos institucijų prevencinė veikla nėra efektyvi, galbūt todėl, kad pasirenkamos ne pačios priimtiniausios jaunimui priemonės [9]. Šiame darbe tyrėjams buvo svarbi mokinių nuomonė, kuri padėtų išsiaiškinti, kas per reiškinys yra narkomanija, žiūrint paauglių akimis, ir kaip mokiniai vertina daugelį su šiuo reiškiniu susijusių dalykų.

Tyrimo tikslas – išanalizuoti Klaipėdos mokinių požiūrį į narkotikus ir narkomanijos reiškinį bei narkotikų nustatymo testų, kaip prevencinės priemonės, panaudojimo galimybes.

Tyrimo medžiaga ir metodika

Vykdant tyrimą, 2008 m. atlikta anoniminė anketinė Klaipėdos bendrojo lavinimo ir Klaipėdos profesinio lavinimo mokyklų mokinių apklausa. Respondentai tyrimui atrinkti atsitiktiniu būdu. Iš viso surinkta 598 anketos (atsako dažnis 95 proc.), bet analizei panaudota 544 anketos: 276 anketos iš bendrojo lavinimo ir 268 iš profesinio lavinimo mokyklų. Iš jų - 48,7 proc. sudarė vaikinų anketos, o 51,3 proc.- merginų anketos. Respondentų amžiaus vidurkis: 17,6 m. bendrojo lavinimo ir 18,4 m. profesinių mokyklų. Anketą sudarė: bendrieji klausimai (lytis, amžius, gyvenamoji vieta); klausimai apie respondentų požiūrį į narkotikus, narkotikų vartojimą, narkotikų testus, narkomaniją kaip reiškinį, nelegalių narkotikų vartojimo priežastis ir kt. Šiame darbe dėl ribotos straipsnio apimties išnagrinėta tik nedidelė dalis anketos klausimų.

Hipotezės apie kokybinių požymių tarpusavio priklausomybę buvo patikrintos, remiantis z testu ir jį atitinkančia p reikšme. Laikėme, kad statistinė išvada yra reikšminga, jei apskaičiuota p kriterijaus tikimybė tenkino sąlygą: $p<0,05$. Visais kitais atvejais statistines išvadas laikėme nereikšmingomis (žymėjome $p>0,05$).

Tyrimo rezultatai ir jų aptarimas

Dažnai mokinių požiūris į įvairius dalykus, reiškinius, situacijas, nulemia ir jų elgesį. Šiame tyrime buvo aiškinamasi, koks yra mokinių požiūris į narkotikus ir narkomaniją ir pateikti kai kurie teiginiai, kurie pasitaiko spaudoje. Apklausos duomenys parodė, kad mokinių nuomonės apie

Adresas susirašinėti: Dalia Jurgaitienė, el. p. dalia.jurgaitiene@gmail.com

1 lentelė. Mokinių požiūris į narkomanijos reiškinį (rodiklio dažnis procentais)

Teiginys	Visiškai nesutinku	Nesutinku	Neturiu nuomonės	Sutinku	Visiškai sutinku
Jei narkomanų bus daugiau kaip 10 proc. gyventojų, išnyks tauta.	45,3	19,9	27,3	5,7	1,8
Ekonominė našta, daroma narkomanų, taps nepakeliama našta Lietuvai.	49,8	11,2	24,2	6,4	8,4
Per artimiausius 10 metų tapsime narkomanų valstybe.	60,9	8,6	20,3	3,7	6,5
Dabar augančią kartą prarasime dėl narkotikų.	58,8	13,7	20,4	4,1	3,9

2 lentelė. Respondentų nurodytos priežastys, dėl kurių vartojami narkotikai (rodiklio dažnis procentais)

Priežastys	Vaikinai	Merginos	Iš viso
Nori viską pasaulyje išbandyti **	70,3	79,7	75,4
Blogi santykiai su tėvais, draugais, mokytojais **	44,1	67,8	56,3
Nori sąmoningai sau pakenkti	23,1	17,7	19,8
Nemoka atsispirti draugų įtakai **	56,1	71,8	63,7
Nesugeba pasakyti griežtą „ne“ platintojams	56,7	58,3	57,1
Išgeria alkoholio ir nesugeba savęs kontroliuoti **	65,3	47,1	55,6
Vartoja dėl kitų priežasčių	29,4	35,3	32,7

*** - $p \leq 0,01$, lyginant vaikinų ir merginų atsakymus*

narkotikų platinimo ir narkomanijos plitimo sukeltų padarinių žalą mūsų valstybei yra labiau optimistinės negu pesimistinės (1 lentelė).

Kaip rodo tyrimo rezultatai, mokiniai netiki, jog narkomanija yra didelė grėsmė Lietuvai. Didžioji dalis visų respondentų (60,9 proc.) kategoriškai nesutinka, jog su tokiais narkotinių medžiagų vartojimo tempais per 10 metų galime tapti narkomanų valstybe. 58,8 proc. respondentų nesutinka, kad dabar augančią kartą prarasime dėl narkotikų, o 49,8 proc. negalvoja, kad ekonominė našta, daroma narkomanų, taps nepakeliama Lietuvai. Galbūt, tokį šiek tiek optimistinį mokinių požiūrį sąlygoja įvairūs mitai, kuriais ypač tiki jaunimas, nevisiškai teisingos žinios apie narkotikus ar tiesiog noras negalvoti apie galimas skaudžias pasekmes. Kita vertus, džiugu, kad mokiniai tiki, jog Lietuvos jaunimas nepaskęs narkotikų liūne, o Valstybė sugebės apginti savo piliečius nuo grėsmės, kurią kelia narkotikai mažoms tautoms.

Gana skirtingai vaikinai ir merginos nurodė priežastis, dėl kurių jaunimas vartoja narkotikus (2 lentelė).

Vaikinai mano, kad pagrindinė narkotikų vartojimo priežastis – alkoholis (apsvaigę nuo alkoholio nesugeba atsispirti pasiūlymui išbandyti ir narkotikus). Merginos linkusios manyti, kad paaugliai vartoja narkotikus todėl, kad nemoka atsispirti draugų įtakai. Be to, vaikinai įsitikinę, kad ne visi sugeba pasakyti griežtą „ne“ platintojams ir nemoka atsispirti draugų įtakai, o merginos tiki, kad mokiniai dažniau narkotikus vartoja, kai pablogėja santykiai su tėvais, draugais, mokytojais. Kad ypač dažnai pirmą kartą pavartojama dėl noro viską pasaulyje išbandyti, pasisakė dauguma respondentų (70,3 proc. vaikinų ir 79,7 proc. merginų).

Gana palankiai moksleiviai vertina mokinių testavimą, kaip priemonę, padedančią anksti išsiaiškinti narkotikų vartojimą. Net 44,3 proc. vaikinų ir 41,5 proc. merginų mano, jog ši priemonė mokyklose yra reikalinga. Iš viso net 43,4 proc. respondentų pritaria mokinių testavimui dėl narkotikų mokyklose ir tik 39,7 proc. testavimui nepritartų. Daugelio vaikinų nuomone (47,7 proc.), tai turėtų būti atliekama visų klasės mokinių vienu metu, atvykus į mokyklą specialistų komisijai. Individualų testavimą (kai tikrinamas tik tas mokinys, kuris įtariamas) pasirinko 27,5 proc. respondentų, o abu atsakymo variantus- 24,8 proc. (šie duomenys atskirai lentelėse nėra pateikiami).

Klausimai 3 lentelėje apie mokinių testavimo kaip prevencinės priemonės efektyvumą sudaryti pagal JAV nacionalinio narkotikų biuro (angl. – Office of National Drug Control Policy) [15] rekomendacijas. 3 lentelėje matyti, kad nors kai kurie mokiniai ir laikosi atsargesnės nuomonės dėl narkotikų testų, vis dėlto ir jie labiau sutinka negu nesutinka, kad testavimas - efektyvi priemonė, užkertant kelią narkotikų vartojimui ir platinimui mokyklose ir geras argumentas atsisakyti vartoti narkotikus, esant bendraamžių spaudimui.

Paanalizavus 3-ios lentelės duomenis, galima pasakyti, kad be kitų, anksčiau minėtų, klausimą: „Ar pritariate moksleivių testavimui dėl narkotikų?“ – galima laikyti savotišku indikatoriumi, norint iš netiesioginių klausimų suprasti, ar mokiniai pritaria narkotikų vartojimui arba, galbūt, patys priklauso narkotikų vartotojų grupei. Nepritariantys mokinių testavimui respondentai ir kituose anketos klausimuose išreiškia toleranciją nelegalių narkotikų vartojimui, skirtingai nuo pritariančių testavimui respondentų, kurie turi priešiškas nuostatas visų narkotikų atžvilgiu.

4 lentelėje stebimos panašios tendencijos tarp pritariančių ir nepritariančių testavimui respondentų atsakymų, nes pritariantieji, taip pat kaip ir narkotikų nevartojantys mokiniai, norėtų griežtesnių drausminančių ir prevencinių priemonių mokyklose.

Teiginiai, kuriems mokiniai pritaria (3 ir 4 lent.), gali būti savotiškais ženklais nustatant respondentų santykį su narkotikais: griežtoms priemonėms mokyklose dėl narkotikų reikšmingai dažniau pritaria nevartojantys narkotikų ir pritariantys mokinių testavimui paaugliai. Tarp pastarųjų metų Lietuvos ir užsienio mokslinių publikacijų nepavyko surasti visiškai analogiškų tyrimų, nes daugelis mūsų anketos klausimų originalūs, nesutinkami kituose klausimynuose. Panašiu aspektu jaunuolių – Kauno aukštųjų mokyklų studentų požiūrį į narkomanijos problemą nagrinėjo V. Baršauskienė su bendraautoriais 2002m. [10]. Minėtas tyrimas parodė, jog dauguma Kauno aukštųjų mokyklų studentų nusiteikę pesimistiškai, o 22,7 proc. jų visiškai netiki, kad bendromis valstybės institucijų pastangomis galima būtų išspręsti narkomanijos plitimo problemą. Tarp Klaipėdos miesto mokinių tokių pesimistų rasta mažiau. Akivaizdu, kad mūsų respondentų žymiai jaunesnis amžius, lyginant su Kauno studentų amžiumi (19-21 metai), turėjo lemiamą reikšmę šiam požiūriui.

ESPAD – 2003, 2007 m. [1, 11] ir kiti šaltiniai [12-14] rašo, kad smalsumą, kaip pagrindinę priežastį, dėl kurios išbandomi narkotikai, nurodo apie 60 proc. 16-17 m. amžiaus mokinių. Mūsų tyrimo eigoje šią priežastį nurodė net 75,4 proc. 16-19 m. amžiaus mokinių. Tačiau kai kurių užsienio autorių nuomone [6], po šia priežastimi gali slypėti daug kitų išorinių narkotikų išbandymą skatinančių veiksnių (draugų spaudimas, nenoras išsiskirti iš grupės ir

3 lentelė. Vaikinų ir merginų nuomonė apie testavimo kaip prevencinės priemonės efektyvumą (rodiklio dažnis procentais)

Teiginiai	Visiškai nesutinku		Nesutinku		Labiau sutinku, nei nesutinku		Sutinku		Labai sutinku	
	V	M	V	M	V	M	V	M	V	M
Testavimas yra efektyvi priemonė, užkertant kelią narkotikų vartojimui ir platinimui mokyklose	11,6	12,7	0,5	1,3	16,8	12,6	5,5	5,9	63,5	67,5*
Testavimas – tai priemonė, kuri atbaidytų nuo narkotikų vartojimo daugelį moksleivių	18,3	17,1	21,2	10,8	16,8	33,7	21,6	15,0	22,1	23,4
Testavimas – tai geras argumentas atsisakyti vartoti narkotikus, esant bendraamžių spaudimui	13,5	14,6	19,8	15,7	33,4	22,7	5,8	17,4	27,4	29,6
Testavimas – tai priemonė, kuri suteiktų mokytojams galimybę anksti pranešti tėvams apie narkotikus vartojantį moksleivį	4,9	12,1	9,8	9,2	34,9	24,7	17,1	14,9	33,2	39,1*
Testavimas padėtų išsiaiškinti mokyklose narkotikus platinančius moksleivius	15,5	8,5	14,8	6,8	20,4	17,1	9,1	28,1	40,2	39,5

*V – vaikinai, M – merginos , * p < 0,05, lyginant vaikinų ir merginų atsakymus*

4 lentelė. Pritariančių ir nepritariančių testavimui dėl narkotikų vartojimo mokinių nuomonė apie kitas drausminančias priemones

Teiginiai	Vaikinai		Merginos		Iš viso	
	I grupė	II grupė	I grupė	II grupė	I grupė	II grupė
Tėvai norėtų, kad mokykloje kur mokosi, moksleiviai būtų tikrinami dėl narkotikų	63,2	41,3**	59,7	43,5	61,3	42,3**
Reikia iš mokyklos pašalinti narkotikus vartojančius moksleivius	58,7	31,3**	51,4	30,8**	55,2	41,1**
Reikia iš mokyklos pašalinti narkotikus platinančius moksleivius	78,3	51,9**	95,2	93,1	86,7	72, 6**
Reikia tikrinti moksleivių asmeninius daiktus	32,6	11,8**	24,1	13,8*	28,1	12,8**

I gr. – pritaria mokinių testavimui;
II gr. – nepritaria mokinių testavimui;
**p < 0,05; **p < 0,01, lyginant pritariančių ir nepritariančių mokinių testavimui respondentų atsakymus*

pan.), kurį paaugliai, nesurasdami kito tinkamo termino, vadina „smalsumu“ arba „noru viską pasaulyje išbandyti“. E. Khantzian (1999) nuomone, tai - paauglių gebėjimo apsiginti psichosocialine prasme trūkumas [12].

I. Šarkaitės 2004 m. tyrime [14] už narkotikų testų mokyklose panaudojimą pasisakė per 50 proc. Vilniaus 16-18 m. mokinių, mūsų tyrime - net 69,3 proc. 16-19m. amžiaus mokinių. Šis faktas domina daugelį užsienio šalių tyrėjų [15-18], kurie vis dažniau prieina išvados, kad testavimas būtų efektyvi prevencijos priemonė, užkertanti kelią narkotikų vartojimui paauglystės amžiuje. Remiantis kitais šaltiniais [8], net 58,5 proc. vartojančių narkotikus mokinių pritaria moksleivių testavimui, o nevartojantys narkotikų tam pritaria net 80,3 proc.

Literatūros šaltiniuose nepavyko surasti daugiau identiškų klausimynų, kad būtų galima palyginti ir kitus mūsų tyrimo metu užduotus klausimus. Ateityje reikalingi išsamesni šios problemos tyrimai. Galima būtų iškelti hipotezę, kad narkomanijos kaip ligos ir kaip socialinio reiškinio neigiamų socialinių pasekmių žmogaus gyvenime nežinojimas ar šių pasekmių nepakankamas išaiškinimas mokyklose ir tampa pagrindine priežastimi, kodėl vaikai ir mokiniai nebijo vartoti narkotikus ir kurį laiką gyvena savo susikurtų iliuzijų pasaulyje .

Išvados

1. 44,3 proc. vaikinų ir 41,5 proc. merginų pritaria nuomonei, kad mokinius reikia testuoti (tikrinti šlapimo, seilių mėginius ar pan.) dėl nelegalių narkotikų vartojimo. 39,8 proc. vaikinų ir 39,7 proc. merginų tam nepritaria, bet atitinkamai 15,9 proc. vaikinų ir 18,8 proc. merginų dar neturi savo nuomonės šiuo klausimu.

2. Didesnė dalis moksleivių galvoja, kad jų tėvai norėtų, jog mokyklose būtų vykdomas mokinių testavimas dėl narkotikų. Įvertindami mokinių testavimo kaip prevencinės priemonės efektyvumą mokiniai dažniausiai rinkosi atsakymo variantą: „Testavimas – priemonė, kuri mokytojams teiktų galimybę anksti pranešti tėvams apie narkotikus vartojantį moksleivį“.

3. 79,6 proc. mokinių galvoja, kad iš mokyklos reikia pašalinti narkotikus platinančius, o 48,2 proc. respondentų, kad reikia pašalinti ir narkotikus vartojančius mokinius. Netgi 20,2 proc. respondentų siūlo tikrinti moksleivių asmeninius daiktus, kad į mokyklą nebūtų įnešami narkotikai.

Literatūra

1. Tamošiūnas T., Šutinienė I., Šimaitis A. (2008). Alkoholio ir kitų narkotikų vartojimo tyrimo projektas Europos mokyklose: ESPAD - 2007, Vilnius.
2 Bulotaitė L. Priklausomybių anatomija. Vilnius, 2009.
3. Bielskutė J., Zaborskis A. Paauglių narkomanija ir jos veiksniai. *Sveikatos mokslai* (Vilnius) 2003;4:7-15.
4. Davidavičienė A.G. Vilniaus profesinio mokymo įstaigų moksleivių narkotinių medžiagų vartojimo tyrimas. Vilnius, 2001.
5. NIDA – National institute on drug abuse. Frequently Asked Questions About Drug Testing in Schools. Created September 2007. Prieiga internete: http://www.drugabuse.gov/drugpages/testingfaqs.html.
6. Narkotikų prevencijos patirtis užsienyje. Tarptautinės konferencijos medžiaga. Vilnius, 2004.
7. Johansen A, Rasmussen S, Madsen M. Health behaviour among adolescents in Denmark: influence of school class and individual risk factors. *Scandinavian Journal of Public Health* 2006; Vol. 34 (1): 32-40.
8. Jurgaitienė D. Narkotikų vartojimo paplitimas tarp moksleivių ir lemiantys veiksniai. Monografija. Klaipėda, 2010.
9. Narkotikų kontrolės departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės metiniai pranešimai (2004, 2005, 2006, 2007, 2008 , 2009 metų).
10. Baršauskienė V., Guščinskienė J., Skvernys V., Trapikienė B. Drug Addiction as a Social Phenomenon and Students Response. *Socialiniai mokslai,* 2002; 3 (35): 67-74.
11. Hibbel B. et al. The Espad Report 2003. Alcohol and Other

Drugs Use Among Students in 35 European Countries. The Swedish Counsil for Information on Alcohol and Other Drugs. Stockholm, 2004.

12. Khantzian E. Treating Addiction As a Human Process. Library of Substance abuse and Addiction. New York, 1999.
13. Jurgaitienė D. ir kt. Marihuanos ir kitų narkotikų vartojimo sąsajos tarp paauglių. *Medicina* (Kaunas), 2006; 42 (10): 843-851.
14. Šarkaitė I. Vilniaus ir Klaipėdos moksleivių tyrimas apie narkotikų vartojimo paplitimą. Respublikinės konferencijos medžiaga. Vilnius, 2004.
15. Patarimai pedagogams, ką reikia žinoti apie narkotikų testus mokyklose. Versta iš „What You Need to Know about Drug Testing in Schools". Office of Natural Drug Control Policy, USA, 2002. Prieiga internete: www.whitehousedrugpolicy.gov
16. Justice Clarence Thomas. What you need to know about drug testing in schools. U.S. Supreme Court JUNE 27, 2002. Prieiga internete: http://news.findlaw.com/hdocs/docs/drugs/schldrgtst802whrpt.pdf.
17. Random drug testing in schools. *British Journal of General Practice,* 2005;55(516):499–501.
18. Butler L. Student Drug Testing in America. Prieiga internete:http://www.articlesbase.com/health-articles/student-drug-testing-in-america-213790.html

KLAIPEDA SCHOOLS STUDENTS' ATTITUDE TOWARDS DRUG USAGE PROBLEM

D. Jurgaitienė, D. Šopagienė

Key words: children, attitudes towards drugs and drug addiction, drug detection tests.

Summary

The aim - to examine students' views of Klaipeda in drug addiction and drug-detection tests. Completed an anonymous questionnaire of general education and vocational training schools survey. Total of 544 questionnaires were used for analysis: 276 questionnaires from general education and 268- from vocational education schools. Of them - 48.7 percent were boys and 51.3 percent - girls . Respondents' average age: 17.6 - from general education and 18.4 - from professional schools. The article discusses how students evaluate drug problem in Lithuania politically, morally, economically and socially. Also, were discussed, what are the causes of teenage drug use. The second part attempts to explore how students evaluate the drug-detection tests. It was found that 44.3 percent boys and 41.5 percent girls agree that students should be tested for illegal drug use. 39.8 percent boys and 39.7 percent girls does not agree, but 15.9 percent boys and 18.8 percent girls do not have an opinion on this issue. More than half of students think that their parents would prefer that the school would be school drug testing. 79.6 percent students believe that schools should eliminate drugs - spread students and 48.2 percent - and drug-using students.

Correspondence to: dalia.jurgaitiene@gmail.com